

Zápis z obhajoby disertační práce

Student: Tomáš Jakl
ID studia: 343398
Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: České dějiny
Název práce: „Vytěsněná apokalypsa – česká reflexe ústupu německé skupiny armád Střed“
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.
Oponenti: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.
doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.
Datum obhajoby: 27. 6. 2019
Místo obhajoby: FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, místnost č. 201
Termín: řádný
Předseda komise: doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.
Členové komise: prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.,
prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.,
prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.,
doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.,
doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc., CSc.
a PhDr. Jan Randák, Ph.D.

Přítomní: doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc., prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc., doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D., doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc., CSc., Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D., doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D., PhDr. Jan Randák, Ph.D.

Omluven: prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc

11:58 Předseda komise doc. Michal Stehlík zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studenta.

11:59 Školitel prof. Zdeněk Beneš seznámil přítomné stručně se svým hodnocením studentova studia a jeho disertační práce, které uvedl ve svém písemném vyjádření.

Uvedl, že Tomáš Jakl je zaměstnancem Vojenského historického ústavu. Studoval kombinované studium, což se promítlo i do podmínek, ve kterých vznikala disertační práce. Studijní plán plnil řádně, byl se školitelem v kontinuálním kontaktu. Školitel uvedl, že doktorand má ve své odborné práci dvě hlavní výzkumná témata: československé legie na Rusi a 2. světová válka a pražské

povstání. Podotkl, že doktorand má za sebou širokou publikační činnost a účastní se i dalších odborných aktivit. Vyzdvihl, že byl mj. odborným poradcem Národního divadla v rámci příprav akcí ke stému výročí založení Československé republiky, kde vykonal obdivuhodnou činnost. Školitel upozornil, že práce vznikala za velmi obtížných podmínek u zaměstnavatele studenta. Práce byla odevzdána těsně před uplynutím maximální lhůty, časovému tlaku se Jakl nemohl vyhnout. V napojení na provedený výzkum vznikly i dvě publikace, které byly vydány předem.

12:03 Student seznámil přítomné s tezemi své disertační práce. Sdělil zejména následující.

Motivem vzniku práce bylo, že se při svém studiu tématu pražského povstání setkával s velkým rozdílem v tom, jak prožívali květnové dny obyvatelé českých zemí a tím, jak události byly následně traktovány ve veřejném a odborném diskurzu. Zaujaly ho především zmínky o Němcích prchajících z Moravy, které se objevovaly hojně ve vyprávěních pamětníků, přičemž v historických publikacích byla tomuto ústupu věnována minimální pozornost (většinou jen v kontextu ústupu z Prahy, se zřetelným účelem dehonestovat Českou národní radu). Ve výzkumu se zaměřil především na práce německé provenience – konkrétně na vzpomínky, které napsali veteráni událostí. Květnovému povstání je v nich věnována relativně malá pozornost.

Pramenný výzkum v tématu je nesmírně obtížný. Každá vojenská jednotka je sice příjemcem mnoha písemností, které jsou následně uchovávány, což umožňuje detailní pohled na její fungování, nicméně v kontextu německých jednotek v roce 1945 narážíme na pramennou nouzi: velká část písemností se ztratila, lze se setkat s cíleným ničením. Vytvořit si přesnější představu o události je tedy poměrně komplikované. Student se snažil se nahradit tento nedostatek prameny přímo německé provenience. Jedná se zejména o zachycené německé depeše, které dešifrovala britská služba, a které pak používali spojenečtí velitelé při plánování svých operací. Významným objevem byla pro něj depeše K. H. Franka, ve které se snažil vysvětlit svůj postoj k postupu americké armády: z jeho hlediska by postup Američanů mohl vnést rozkol do spojenecké koalice. Tím by se mohlo potvrdit to, co Němci akcentovali ve své propagandě, a to, že válka ještě není rozhodnuta a je šance, že se nepřítelé Německa pustí do sebe navzájem. Zajímavé bylo dle studenta komparovat Frankův pohled s pohledem generála Eisenhowera. Ukázalo se, že Eisenhower pravděpodobně onu Frankovu depeši měl v ruce, což vysvětluje jeho vlastní postup.

Student se snažil v práci rekonstruovat, jak ústup probíhal, jaký byl jeho vztah k pražskému povstání, a jak s ním následně zacházela literatura a populární kultura. Nicméně se podle něj

ukázalo, že kulturních reprezentací je velice málo. Vnímá to jako veliký kontrast s tím, jak ony události zachycovali ze svého hlediska čeští kronikáři. Student poznamenal, že v otázce pohledu českého obyvatelstva se snažil tematizovat jen pohled na německý ústup, a nikoliv na samotné povstání. Podle něj se to nakonec neukázalo jako nejšťastnější. Opačný přístup by nicméně znamenal nekontrolovaný nárůst materiálu a obsahu práce, na jehož zpracování už neměl časovou kapacitu.

12:14 Oponent dr. Jiří Hutečka seznámil přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že **doporučuje** předloženou disertační práci k obhajobě.

12:20 Oponent doc. Pavel Mücke seznámil přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že **doporučuje** předloženou disertační práci k obhajobě. Položil studentovi tyto otázky:

- jakým způsobem by se bádání nad tématem dalo rozvíjet dál?
- jaké jsou přednosti a limity badání o tomto tématu v zahraničních archivech?
- jaká je komparace se zahraničními badateli, kteří se věnují této problematice?
- jaké prameny k tématu by ještě šlo vytěžit?

12:23 Student reagoval na vyjádření školitele, na posudky oponentů a jejich položené otázky.

V reakci na posudek dr. Hutečky uvedl, že skutečně považuje za klíčovou pasáž o edicích pramenů vydaných v osmdesátých letech. Pohled pamětníků byl po válce přikrýt účelovou snahou sladit narativy s cíli Košické vlády. On sám to interpretuje tak, že pamětníci svou zkušenost nezobecňovali, protože ve veřejném prostoru byl podáván jiný narativ – proto často vnímali německý ústup jako lokální záležitost.

V reakci na otázku doc. Mücke ohledně dalších směrů bádání uvedl, že by určitě bylo zajímavé se věnovat obrazu května 1945 v německé historiografii, zejména ve veteránských publikacích. Tyto publikace jsou dle něj přehlíženy, nicméně na určité úrovni historiografické reflexe mají velký vliv. Podobně zajímavé by bylo studovat prameny v Rusku.

Co se týče bádání v zahraničních archivech, hlavní specifikum je v tom, že prameny jsou roztrženy ve velkém množství archivů, které jsou od sebe teritoriálně velice vzdáleny. V návaznosti na otázku ohledně komparace se zahraničním bádáním uvedl, že o příbuzných tématech probíhá výzkum ve Spojených státech. V rámci VHÚ mají několik amerických kolegů, se

kterými korespondují, a kteří u nich i publikovali. V Německu je to dle něj s bádáním o tomto tématu složitější z politických důvodů. Na závěr student uvedl, že by určitě bylo zajímavé zachytit obraz zkoumaných událostí v Sudetech.

12:30 Předseda komise zahájil diskusi. V diskusi vystoupili prof. Šedivý, dr. Randák, doc. Němeček, prof. Beneš, doc. Stehlík a doc. Čechurová.

Prof. Šedivý uvedl, že je z práce rozpačitý. Disertace dle něj vybočila z tematického zadání: měla být o české reflexi ústupu, ale tomuto tématu se student věnuje na pouhých 40 stranách – naopak popis ústupu má zbytečně velký rozsah. Práce dle prof. Šedivého nemá jasně postaveny úvod, kde by bylo ukotveno pojmosloví, metodologická hlediska, hlavní metodologické otázky. Dá se v zásadě říci, že úvod zcela chybí. Vytkl, že část práce, která se zabývá reflexí ústupu, postrádá interpretativní rovinu.

Student odpověděl, že rozsáhlá podoba popisu ústupu je dána tím, že tyto události zatím nebyly dostatečně dobře popsány. Domnívá se, že se nedá interpretovat něco, co není ukotveno faktograficky. Podotkl, že různé interpretace vznikaly i přímo v průběhu událostí. Jednalo se zejména o interpretace týkající se fungování sovětské moci na českém území a jejího vztahu k obnovující se české státní moci.

Dr. Randák v návaznosti na zmíněné položil otázku, co je nakonec cílem předkládané práce a jejím posláním, kdo je hlavním aktérem práce.

V odpovědi uvedl student, že cílem bylo podat přehled událostí spojených s německým ústupem, uvést tuto problematiku do české historiografie a propojit ji s analýzou tzv. propagandy a představ o minulosti. Skutečnost, že část práce, která se týká reflexe událostí, je velmi krátká, je dána tím, že tato problematika v podstatě nebyla reflektována. Jeho cílem bylo upozornit, že tady byla rozsáhlá událost, která měla důležité následky. Aktérem práce jsou v její první části vrcholní představitelé (zejména Schörner, Stalin a Eisenhower), kteří museli činit zásadní rozhodnutí. Tato rozhodnutí měla velké následky, které ovšem nebyly zamyšleny.

Doc. Němeček se studenta zeptal, jestli zkoumal i problematiku obecních kronik, které popisovaly události poměrně detailně.

Student uvedl, že s obecními kronikami pracoval ve své diplomové práci. V předkládané disertační práci se o nich zmínil pouze v kontextu reflexe v šedesátých a sedmdesátých letech.

Uvedl, že zcela souhlasí s výtkou, že nepopsal postoj samotných kronikářů. Bylo to dáno tím, že mu odpověď na tuto otázku připadala samozřejmá.

Doc. Němeček se dále zeptal, jaká byla role SS a jejího cvičiště v popsáných událostech. Student odpověděl, že této otázce se věnoval Stanislav Kokoška, je to dle doktoranda nepřekonaná práce. Zmínil výzkum problematiky vlasovců, který uskutečnil Pavel Žáček. Když se tyto práce a témata propojí, lze získat vsutku velmi zajímavý pohled na události. Cvičiště hrálo velkou roli v tom, že tvořilo ostrov, který plně ovládala německá vláda, respektive Waffen SS. Vytvářelo se tím zázemí pro ubytování vojáků a další aktivity spojené s ústupem.

Prof. Beneš v návaznosti na výtky prof. Šedivého uvedl, že první část práce skutečně vypadá rozsáhle – jemu i doktorandovi ovšem přišlo důležité popsat, že ústup Schörnerovy armády vypadal ve skutečnosti úplně jinak než představa, která byla dříve vnucována. Proto práce nabyla takového charakteru. Znovu uvedl, že práce vznikala pod velkým časovým tlakem – na zbytek zamýšleného pojednání bohužel nezbýval čas.

Doc. Stehlík taktéž navázal na poznámky prof. Šedivého. V textu práce ověřil, že část věnovaná reflexi událostí netvoří 40 stran, ale dokonce pouhých 30 stran. Dále, v návaznosti na název práce, upozornil na pojem „vytěsnění“. K rozboru reflexe podle něj chybí závěr. Nedostává se nám vysvětlení, z jakých důvodů došlo k tomuto vytěsnění. Namítl, že se student ve své práci v podstatě vůbec nedostává k otázce vnímání událostí ve společnosti.

Student odpověděl, že klíčová je část práce, ve které hovoří o snaze SSSR vytvořit obraz ústupu dle představ, které měla Moskva. To, jak se události vyvíjely, bylo přikryto instrumentálními interpretacemi. Uvedl, že o tomto tématu už pojednává jedna z jeho publikací, a že mu přišlo zbytečné to opakovat v disertaci.

Doc. Čechurová položila dotaz, jestli student pracoval s konceptem míst paměti – například ve smyslu konkrétních pomníčku, kterých existuje na českém území poměrně hodně. Uvedla, že může dát konkrétní příklad z Třeště, jenž dosvědčuje, že paměť těchto událostí tam byla velmi živá. Zpřítomňování se netýkalo jenom pražského povstání. Byla to součást žité minulosti. Místa paměti dotvářela onen příběh.

Student uvedl, že s tím souhlasí, ale že lokálně ten příběh žil izolovaně od celku. Uznává, že to měl zdůraznit víc.

12:47 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu, shrnul dosavadní průběh, konstatoval, že během diskuse padly i kritické připomínky, na které se student vždy snažil reagovat, včetně toho, že u některých uznal oprávněnost. Komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Předseda komise seznámil studenta a přítomné s výsledkem obhajoby: komise hlasovala zdvižením ruky, počet členů komise 7 – přítomno členů komise 6 – kladných hlasů 1, záporných hlasů 5. Obhajoba disertační práce byla klasifikována **neprospěl**.

Zapisovatelka: Mgr. Marta Maria Harasimowicz

Jméno a podpis předsedy komise:

doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.

Jméno a podpis dalšího člena komise: